ए॰मा॰
६

वे १

मार्गशीर्षे सितेपक्षे द्वादश्यां नियतः शुचिः कृतोपवासो देवेशं समभ्यर्च्य जनार्दनं ११
स्नातो नाभ्यर्च्य गांदेवं भक्त्या संभोजयेत्समर्चयेत भुक्ते नारायणं देवं मनुमे नारायणं पुनः
पंचगव्यजलैःस्नात्वा शुद्धमाना यतेंद्रियः युवश्रीहिमयं पात्रं दद्याद्धिप्रायभक्तितः
इदमुच्चारयेत्सम्यग्देवस्य पुरतो हरेः सप्तजन्मार्जितान्पापान्यनुखंडं व्रजंतु ते १३
जागरात्तु प्रभाते न नदस्वेद्दु मिताम्बुने स्नापयित्वा विधानेन श्वेतचंदनचर्चितं १४
श्वेतवस्त्रसमाछन्नं छत्रोपानद्युतं तथा एवं च विधिवत्कृत्वा रक्षयित्वा विचक्षणाः १६
दद्यात्तद्ब्राह्मणायाश्चैव सकुटुंबसुवर्णपंलिमाने चतुर्भिरेवमासैस्तु पारणं प्रथमं स्मृतं १७ श्री

राम॰
६

1

वैकल्यंगेच्छमानवाः उपवासोनरःपत्नींनातिप्राप्यतपापानि वियोगोद्भुतवैकल्या
दुर्भयैलमवाप्यते ५ इत्थंशापेप्रकारस्तथापैसमवादिनः कुलेभवंति दुःशीला
सुशीलादुःकुलास्तथा ह्वस्थानुलेपनैर्हीनाभक्षगाच्छमुरूपिताः विरूपांपरिभूता
स्तथाकेचितगुरुगान्विताः ७ तेसर्वेव्रतवैकल्यात्फलेवैकल्यमागताः तस्मान्नद्व्रतवैक
ल्यंयुत्नवैकल्यमेवच ८ नकर्तव्यमहीपालकृतमप्यकृतंभवेत् पृथिव्यांहिरत्वाच कस्यचि
द्व्रतवैकल्यंउपवासादिकेभवेत् ९ किंव्रतंतच्चकर्तव्यंश्रोष्ठिइयेनजायते भोक्तस्मउः
सर्वदुःखारशीहेपापसमस्तेषु च कर्मसु १० वैकल्यंशमयेयेनकृत्स्नमेतद्वदस्वमम

कृतमखंडद्वादशीव्रतं तस्मादेषा प्रयत्नेन पुंभिः स्त्रीभिश्च सुव्रत २५ अखंडद्वादशी सेव
न्या शुभेप्सया फलकांक्षिभिः एषगोत्रावृद्धिदे यस्मात् स्वर्गोपि जायते ५६ यथा तरानसुकृतं व्रतं ख
डिमस्मिमागीतमा विधिकृतानि च यकृतानि सर्वाणि तानि याविधिकृतानि परिपूर्णानि च कु
र्यादखंडफलदानि हरेः प्रसादात् २७ इति भविष्योत्तरे अखंडद्वादशीमाहात्म्यं २ युधि
ष्ठिर उवाच पौषस्य कृष्णपक्षे तु किं नामैकादशी भवेत् किं नाम को विधिस्तस्याः को देवस्त
त्र पूज्यते १ एतदाचक्ष्व मे स्वामिन् विस्तरेण जनार्दन श्रीकृष्ण उवाच साधु पृष्टं त्वया राजसा
धुते विमलयशः २ कथयिष्यामि राजेंद्र हरिवासरमुत्तमं यस्याश्रवणमात्रेण वाजिपेयफलं लभेत्

रा नंव हरेः कुर्यात्करिष्ये पारणं नरः तेनतत्रैव चैत्रादि चतुर्ष्वेवं च पारणं १८ शाक्तश्चेत
ज्ञपात्राणि दद्याद्धस्त्रार्थन्निमानि च श्रावणादिषु मासेषु कार्तिकांतेषु पारणं १९ तत्रा
पिघृतपात्राणि दद्याद्विप्राय शक्तितः सोवर्णं रौप्यताम्रं वा मन्मयं पात्रमुच्यते २० सुत
त्पारणं तेवा प्रतिमासं च कारयेत् एवं संवत्सरांते श्रावण्या च जितेंद्रियः २१ विप्राश्च
श्चोद्वादशा मंत्र्य पूजयेत्स्वनपायसैः वस्त्राभरणदानेन स्ववशिपन्मत्समापयेत् २२ उपदे
२ ष्टारं मण्यत्पूजयेद्विधिवद्गुरुं एवं समस्तकं यथान्यायं प्रतिपन्नसमापयेत् २३ समप्रासि
तं खंडस्य व्रतस्य फलमश्नुते जन्मजन्मस्य चैकस्य वनस्य कथितं मया २४ हरी करोतीह

५

द्रवैः शुभैः नालिकेरैः फलैः शुद्धैस्तथा वै बीजपूरकैः १२ जंबीरैर्दाडिमैश्चैव तथाम्रफ
लैरपि लवंगैर्विविधैश्चान्यैर्नैवेद्यैर्नामादिभिः फलैः २३ पूजयेद्देवदेवेशं धूपदीपैर्यथाक्र
मं सफलाया दीपदानं विशेषेण प्रदापयेत् २४ रात्रौ जागरणं तत्र कर्त्तव्यं प्रयत्नतः या
वदुन्मिषिते नेत्रे नान्यत्र गतिर्यो निशि २५ एकाग्रमनसो भूत्वा तस्य पुण्यं शृणुष्व भो नृ
समो नास्ति येप यत्तस्तीर्थं न सहस्रेन हि २६ न तत्समं व्रतं किंचिदिह लोके नराधिपः पंचवर्ष
सहस्राणि नसेनन तपसा फलं २७ तत्फलं समवाप्नोति सफला जागरे वै श्रूयतां राजशार्दू
ल फलायाः कथानकं २८ चंपावती विविख्याता पुरी माहिष्मतस्य च माहिष्मतस्य राजर्षेः

तथा तुष्टिर्न मे राजन्क्रतुभिर्बहुदक्षिणैः यथा तुष्टिर्भवेन्मह्यं एकादश्याव्रतेन वैः ४ तस्मात्सर्व
प्रयत्नेन कर्तव्यं हरिवासरं यो वस्य कुर्मेष सेतु राका दशीं याम भवेन्नृपः ५ तस्मात्थे वापिना
हात्म्यं श्रुत्वा यो वैकाग्रमानसः यो वस्य कुरुते पसेयासफला नामतः नारायणा चैदेवं स्याः इज्ज
येन प्रयत्नतः एवं सा विधिना राजन्कर्तव्यै षादशी जनैः ८ नागानां च यथा शेषः पक्षिणां
गरुडो यथा देवानां च यथा विष्णुः द्विपदां ब्राह्मणो यथा ९ व्रतानां च तथा राजन्वरा ए
कादशी तिथिः ते जनाः भरतश्रेष्ठ ममहृज्ज्ञाष्य सर्वशः १० हरिवासरसंसक्ता वर्तन्ते ये तु
जनान्नृप सफला नाम या ख्याता तस्याः पुण्यं फलं शृणु भो ११ फलैर्मोपूजयेत्तत्र कालदेशो

पः॥ नात्र धर्मे चरस्य कायुद्धाम्पत्लायते मयाति नरकं घोरं स्वामिधर्म बहिःकृतः ॥ ८ ॥ अ
पारासेवनाद्गतपापं स्यात्कारिवं वृ नेन विधाम पीमपः शिष्योगुरुनिंदकरोतियः ॥ ९ ॥
समहापातकयुक्तो निरयं याति दारुणं अपारासेवनात्सोपि सद्गतिं प्राप्नुयान्नरः ॥ १० ॥ म
हिमानमपारायाः स्मृगुसे जन्तून्वदाम्यहं पुष्करं रविनिपे स्नात्वा कार्तिकां यत्फलं भवेत् ॥ ११ ॥
मकरस्थे रवौ माघे प्रयागे यत्फलं लभेन कांशाय प्राप्नतेद्युरामा शिवरात्रेरुपोष्य [illegible]
१२ गयायां पिंडदानेन पितॄणां तृप्तिदोपमा सिंहस्थिते देवगुरौ गोतमी स्नानतो नरः ॥ १३ ॥

वाच· साधु पृष्टं त्वया राजन् लोकानां हितकाम्यया· बहुपुण्यप्रदा ह्येषा महापातक
नाशिनी २ अपारा नाम राजेंद्र अपारफलदायिनी लोके प्रसिद्धतां याति अपारां यस्तु
सेवते ३ ब्रह्महत्याभिभूतोपि गोत्रहा भ्रूणहा तथा परापवादवादी च परस्त्रीरसिकोपि
वा ४ अपारासेवनाद्राजन् विपाप्मा भवति ध्रुवं कूटसाक्षी मानकूटं तुलाकूटं करोति यः
५ कूटवेदं पठेद्विप्रः कूटशास्त्रं तथैव च ज्योतिषी कूटगणकः कूटायुर्वेदको भिषक् ६
कूटसाक्ष्यसमा ह्येते विज्ञेया नरकौकसः अपारासेवनाद्राजन् पापमुक्ता भवंति ते ७ त्रिवि

विनिर्मुक्तो विनिर्मलो लोकं व्रजेन्नरः लोकानां तु हितार्थाय तव चाग्रे प्रकाशितं मया २०॥ पठ
नात् श्रवणाद् राजन् सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ इति श्रीब्रह्माण्डपुराणोक्तज्येष्ठशुक्लपक्षएकादशी माहात्म्यं ॥ भीमसेन उवाच पितामह महाबुद्धे शृणु मे परमं वचः युधिष्ठिरश्च
कुंती च तथा द्रुपदनंदिनी १ अर्जुनो नकुलश्चैव सहदेवस्तथैव च एकादश्यां न
भुंजंति कदाचिदपि सुव्रत २ ते मां ब्रुवंति वै नित्यं मा भुंक्ष्व त्वं वृकोदर अहं तानब्रुवं तात
नवुभुक्षां तु सहामि ३ तेभ्यो दानं दास्यामि विधिवत्पूजयिष्यामि केशवं भीमसेन उ॰।

यत्फलं समवाप्नोति कुंभे केदारदर्शनात् बदर्याश्रमयात्रायां नतीर्थस्नवरणादपि १४
यत्फलं समवाप्नोति कुरुक्षेत्रे रविग्रहे गजाश्वहेमदानेन यज्ञं कृत्वा सदक्षिणं १५ तादृ
शं फलमाप्नोति अपामार्गव्रतं नरः अष्टादशमितां गां दत्वा सवत्सां वसुधां तथा १६ नरस्त
त्फलमाप्नोति अपामार्गव्रतसेवनात् पापद्रुमकुठारोयं पापेंधनदवानलः पापांधकारत
नैरंशाः पापसारंगकेशरी वुहुसाडवतोये सुपत्रिकाद्वजंतुषु १८ जायते भरणाये
व एकादश्यां व्रतं विना अपामार्गसमुत्पोक्षेव पूजयित्वा त्रिविक्रमं १९ सर्वपापक्षयंक

इति चिंतापरो भूत्वा लुंपको नाम देवमापितः । निर्गतो मथुरां तस्मात् द्रुतो सो गहनं वनं २७
जीवघातपरो नित्यं निस्नेहः सपरावरः । सर्वं च नगरं तेन मुषितं पापकर्मणा २८ नहीन
स्य परित्यक्तो लोकैः राज्ञो भयादपि जन्मांतरस्य पापेन रात्र्यां दुःखः स पापकृत् २९ मांसि
षाहारनिरतो नित्यं चपलम्भकः । आम्रमस्तस्य वृक्षस्य बंदे वसमनिर्बलः ३० भ्रमन्स्थाव
तंते यत्र जोगी पहुलवार्षिकः देवत्वं न स्पृहस्य वर्ततेतद्वने महत् ३१ तत्रैव न्यवसत्सो
सौ लुंपकः पापबुद्धिमान् रावका लक्ष्मे गोव वसतस्तस्य पापिनः ३२ विकर्मनिरतस्यापि क
र्तंतः कर्म निंदितं पापस्य पक्षे तु मुख्यान्हे समफलादिनान ३३ दशम्यां दिवसे राजन्निा

चत्वारस्त्वाभवन्सुता १९ तेषां मध्ये तु यो ज्येष्ठो समस्त पापसंयुतः परदाराभिगामी च

वेश्यासंगतः सदा २० पितुर्द्रव्यस्य शोषी भोगमत्तेव सर्वदा क्रूसहृतिर्गो नित्यं देवता

द्विजनिंदकः २१ वेश्यानां च वेश्यानां नित्यं निंदारतस्त्ववे ५६ विधंनराद्द्वसुत्र

माहिष्मतो नृपः २२ लुंपको नाम नाम्ना तु तिष्ठत वानन्य मर्षितः राज्यान्निष्कासितस्तेन

पित्रा वै चापि बंधुभिः २३ परिवारजनैः सर्वैः स्वकोशान्तो भयादपि लुंपको पितृदास्यमस्थित

यामास्थिरकृतः २४ मया न त्वित्विपते किं चेत्यके न पितृबांधवैः इति चिंतापरो भूत्वा मतिं पापे

तदा करोत् २५ मयानुगम्यतां सम्यक् केनत्यक्तापरंभिनुः तस्माद्धनान्यरण्या पादपि ये हं पितुर्धनं

12

रा॰मा॰
८

पा १

सोतिदुःखितः फलानितानि सर्वाणि वृक्षमूले न्यवेशयत् ४१ इत्युवाच फलैरेभिः शीघ्रं प्रीयतां
भगवानिति उपविष्टो वृक्षमूले निद्रालभे निशि ४२ रात्रौ गोग्रासमेने भगवा
न्मधुसूदनः फलानां उज्जने मेने सफलापास्त पानच ४३ कृतमेवलुपकेन सकृस्मा
दुनमुक्तमं न तु पुण्यप्रभावेन शाश्वतं राज्यमकंटकं ४४ पुण्यांकुरोदयाइजन्यपाशान्न
तयामृगु रवेरुदयवेलायां दिव्यो ब्रह्मा जगाम ह ४५ दिव्यवस्तुपरीधारे तुंपणस
समीपतः ४६ तस्यो वन्ध्यरगो राजन्वागुवाशरीरिणी ४६ प्राप्नुहि त्वं न्यपसुतं स्वराज्य
हनकंठकं इत्युक्तः सगतस्तत्रदिव्यरूपधरो नृप ४८ इमेमतिष्ठनस्याशोसरमोवैस
वासुदेवप्रभावेन सफलायाः प्रभावतः ४७ पितुः समीपं गच्छ त्वं भुंक्ष्व राज्यमकंटकं २

13

राम॰
८

श्रांतः शीतेन पीडितः ननु च वस्त्रहीनोस्मो शीतेन परिपीडितः ३४ निमेषे हो लुब्धकस्तस्यो
स्वस्वस्य स्य सरसो पम्मः इति निद्रा न पुस्वंतस्य गतप्राण इवाभवत् ३५ पीड्यमानै दंतानेवं
सोगमयन्निशां तथो इत्थं प्रभातेपि न लेभे चेतनां हि सः ३६ लुब्धको गतसंज्ञस्तु स फला
पादिनैतया मध्यान्हसमये प्राप्ते संतोले भेस्म लुब्धकः ३७ शाकाम्सं नानन स्तेन वो स्मितो
सो दिनैर्दासन्नात् स्वलितं स्वपदन्यासैः शीतवस्वस्तितेमुहुः ३८ वनमध्ये गतश्चैवं स तु त
था [illegible]तस्तदा न शक्तो जीवितानेस्म लुब्धकस्य दुरात्मनः ३९ फलानि भूमिपतितानां न्याज
हारस लुब्धकः यावत्स श्वागतस्तत्र तावदस्तंगतो रविः ४० किं भविष्यति मातेन्न विल

14

सुपत्नस्वम लेखा शोनिमामनवध्यायं ५ इतिश्रीप॰ गौ॰ ष॰ रा॰ गो॰ सफलैकादशीमाहात्म्यं॥
युधिष्ठिर उवाच कथितं विलया स्म सफलेकादशी शुभा कथयस्व प्रसादेन शुक्लो
पौषस्य या भवेत १ किं नाम को विधिस्तस्या को देवस्तत्र पूज्यते कस्मै तुष्टो हृषीकेश
त्वमेव पुरुषोत्तम २ श्रीकृष्ण उवाच शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि शुक्ला पौषस्य या भवेत
कथयामि महाराज लोकानां हितकाम्यया ३ पूर्वेण विधिना राजन्कर्तव्येषा प्रयत्न
तः पुत्रदा नाम नाम्ना सा सर्वपापहरा परा ४ नारायणोधिदेवस्या कामदः फलदा
यकः नातः परतरा काचित् त्रैलोक्ये सचराचरे ५ विद्यावंतं यशस्वंतं करोति च न

वीतरा दिव्याभरणान् धाम्यस्त्रातं तं नत्वा स्थितो दद्यैं गृहे ४९ वैसम्बायनदा दृत्वं पितारम्

मधकंटकं राज्यं चकारसवधर्मसमहसं हं स्यात्तोसक्षोडशः हरिवासरसलीनो विस्नुभ

क्तिरतः सदा ५० मनो ज्ञानस्तसप्तज्ञामन्दारापुत्राम्यभूपते ततः सचाईकेशाप्रेराज्यप

चे निवेश्य च ५१ वनं गतः संयतात्मा विस्नुभक्तिपरायणः साधयित्वा तपाम्यानं विस्नु

लोके जगाम सः ५२ एवं ये वैकुतिषुं तिसूर्वलाद्वादशीजनाः इहलोके यशः प्राप्य

स्वर्गं प्राप्यति वे मनाः ५३ धन्यास्ते मानवाः लोके सफलाव्रतकारिणः सफलं जन्म

वै तेषामेव मेतन्न संशयः ५४ पठतां श्रवणं तेषां जनस्य फलादुपोषणात् तज्जस्य

प्या:

सर्वं चाक्षयं ज्ञानमेतत्तस्य समभाषितं ॥ किं चान्येन चीर्णेन निर्जलैकादशीव्रतात्
३४ इत्थं व्यवसितं तेन वैशम्पायनस्मात्मुनात् ॥ स्वर्गं सम्यक्वासो वा पदस्यां संप्रदीयते ३५
न वै वकुलस्याज्ञैःल सर्वं चापनतपभवेत् ॥ एकादशीदिने योन्नं भुंक्ते पापं भुनक्ति सः
३६ इह लोके स चाण्डालो मृतः प्राप्नोति दुर्गतिं ॥ ये प्रदास्यंति दानानि द्वादश्यां समुपोषिता
सिनः ३७ ज्येष्ठमासि सिते पक्षे येऽपि ते परमं पदं ॥ ब्रह्महा मद्यपः स्तेनो गुरुद्वेषी सदानृती
३८ मुच्यंते पातकैः सर्वैर्द्वादश्यां ये स्वपासिता ॥ विशेषं शृणु कौंतेय निर्जलैकादशीदिने ३९

आपत्र शांतये स्वमेपि नापराधोस्ति दत्तां मरणेतेपिवा २८ भुंक्तेपपरे द्विदेवे शुसन्ततं
वासराङ्करेः इत्युच्चार्यनमोमंत्रमुपवासपरो भवेत् २९ सर्वपापविनिर्मुक्तः श्रद्धाद
मसमन्वितः मेरुमंदरमात्रेनुजलंयेनु स्त्रियो वापुरुषस्य च ३० न दग्धं भस्मतांया
यात्येकादश्याः प्रभावतः न शाक्नुवंति येसम्यु जलंपेतुं नराधिप ३१ सकोंचनः प्रद
नद्यो घटकोवस्त्र संयुतः तोयस्य नियमं तस्याकुरुते यः सपुण्यभाक् ३२ फलं कोटि
सुवर्णस्य यामपामेनुयत्फलं स्नानेदानेजपो होमेयत्किंचित्कुरुते नरः ३३ तत

18

न्यस्य सर्वस्य नगरस्याः प्रजाः मे राज्यं पुत्र एषे तस्य नित्यं मनसि वर्त्तते नरस्य
पुत्रहीनस्य नास्ति वै जन्म मनः फलं ... मम दहत्यहर्निशं न सदा पितृदेव
स्य मनुष्याणां न निस्तारः पुत्रं विना तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सुतमुत्पादयेन्नरः इहलो
के परलोके च परलोके सुभागतिः पुत्रां सुत्रयकन्ते तां पुत्रजन्म सुभं भवेत् स्वाध्या
रोग्य संपत्तिश्च गेहे प्रवर्द्धते पुत्रजन्म भवे येषां लोकानां पुण्यकारिणां पुत्रं
विना न च शान्तिर्विष्णुभक्तिं विना तथा पुत्रस्य संपदो नापि विद्यायाः इति मे मतिः
रघुं चिंतयमानो सोऽनशर्मं लभते नृपः प्रसूते चिंतयन् राजा निशां से चिंतयन्यथा स्व

हरिः शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि कथां पापहरां परां भद्रावत्यां पुरि पुरा आसीद्राजा सुकेतुमा
न् ॥ तस्य राज्ञस्तु या राज्ञी चंद्रिका नाम विश्रुता पुत्रहीनेन राज्ञा च कालो नीतो मनोरथैः
नैवात्मजं स प्राप्नोति वंशकर्तारमेव च तेनैव राज्ञा धर्मेण चिंतितं बहुकालतः किं करो
मि क्व गच्छामि सुतप्राप्तिः कथं भवेत् न राष्ट्रे न पुरे सौख्यं लेभे राजा सुकेतुमान् शैब्यया
कांतया सार्धं प्रत्यहं दुःखितो भवत् तावुभौ दंपती नित्यं चिंताशोकपरायणौ पितरोस्य
जलं दत्तं कवोष्णमुपभुंजते ॥ ११ ॥ राज्ञः पश्चान्न पश्यामो यो स्मान्संतर्पयिष्यति इत्येवं
संस्मरंतोस्य पितरो दुःखिता भवन् न बांधवान्न मित्राणि वामात्यसुहृदस्तथा रोचयं।

२०

रेयाः समुपोषिता ४५ अन्नं पानं तथा गावो वस्त्रं शय्यासनं शुभं कमंडलुस्तथा छत्रं दा
नं ५ भजेल्लाद्दिने ४६ उपानहौ च पोरखा मात्रभूमेदि जातमे मत्तो वर्णो न वानेन स्व
र्गलोके महीपते ४७ यस्त्वेमां शृणुयान्मर्त्यः पाठ्यापि परिकीर्तयेत् उभौ तौ स्वर्गमापाचे
नात्र कार्या विचारणा ४८ [illegible] स्वर्गभास्करस्याहुप्रसादेर वाकरे कुलाध्याकृष्णपापाद्वा
न तदस्याः श्रवणा [illegible] ४९ इति श्रीभविष्योत्तरपुराणे श्रीकृष्णैकादशीमाहात्म्यं ॥ राम·
युधिष्ठिर उवाच आषाढस्य सिते पक्षे किंनामैकादशी भवेत् कृष्णस्वप्रसादे १३

ज्ञानेसहांश्चसिंहान्शार्दूलान्मृगानपि ददर्शभुजगान्नागान्वल्मीकान्रुरून्सूमान्
तथावनमेगांजान्मत्तान्कोलभैः सहलेगलान मयूरांश्चवेतुंदेमान्करेणोगलाम
धृगान्तान्दृष्ट्वातुनृपोमासंभ्रान्तमनः सगुजान्वपः नेवालोधवरन्मध्येराजशोभा
मवाप्य महदाश्चर्यंसंयुक्तेरस्योपिवितन्नृपः कांचित्स्थितांगनान्तां तत्रवनंडल्ल
कविरुतेनतथा तांस्तापीसन्मृगान्मपश्यत् पत्रश्यामवनमध्यगतः स्वेदंदर्शागहनंनृपो
मध्यगतेरसौ अभ्युनड्भ्यांपीडितोभूप इतश्चेतश्चधावति चिंतयामासनृपतिः
संभ्रमग्लगलकंधरः मयातुकिंकृतंकर्मश्रांतंदुःखंप्रदीदृशं मयापिवैतोप्यधिनोदेवा

यमात्म विनाशंसर्चिंतयामास केतुमानः स्वात्मघाते दुर्गतिं च चिंतयित्वा नरान्पः
दृष्ट्वात्मदेहं पतितं अपत्रत्रं नतयेवच पुनर्विचार्य धीमद्बुध्या स्वात्मनो हितकारणं म
स्वारुह्य तोरगां जगाम गहनं वनं पुरोहितादयः सर्वे न जानंति गतं नृपं गंभीरे
विपिने राजा मृगपक्षिनिषेविते विचचार ततो राजा वृक्षान्विलोकयन् वया
नम्रत्यो विस्वांश्च ददर्श पनसान्नृपः इंगुदीः ककुभांश्चैव बिल्वान्कालवरीतपा
सल्लकीकरमर्द्दांश्च पाटलान्खदिरांस्तथा रथवकुलान् सप्तपर्णांश्च तिंदुकान्
तिलकान् नीपशालांश्च तालान् स्तमालांश्च शोभितान्ददर्श नृप २६ मृगान्या

रा.मा.
२७

नीनामयतःस्थितः रथकूरपाकुनदावंदेमुनीस्मान्संपिद्वताम् कृतांजलिपु
टोराजादंडवत्पपातः पुनःपुनस्तेपिमुनयःप्रसन्नाःप्रत्येक्षेयं राजोवाच कैभ
वंतोत्रतपस्विनःकैकिरख्याभवंतोमहि किमर्थंसंगतात्रयसत्यंवदताहेपुनः मुनयऊचुः
विश्वेदेवावयंराजन्स्नानार्थमिहचागताः माघोनिकटआयातोपसरस्मात्पंचमेहः
नि माघस्यैकादशीराजन्पुत्रदानामनामतः पुत्रंददात्यसौविस्मुःपुत्रदाकांक्षिणांनृणां
राजोवाच ममवैसंशयोमहान्यपुत्रस्यासारनेमहान् यदितुष्टाभवंतोवैपुत्रोमेदीयतां
नरा४० मुनयऊचुः अद्यैवहिदिनेराजन्पुत्रदानामविश्रुता कार्यादशीतिविख्यातांक्रि

25
राम
२७

न॰ 26

।यज्ञैः प्रजाभिरेव च तथैव शास्त्रगाद्यैर्नैनोपि विनामिष्टभोजनैः प्रजाश्चैव सदा काले पुत्र
वत्परिपालिताः कस्माद्दुःखं मया प्राप्तमीदृशं दारुणं महत् इति चिंतापरो राजा जगा
मैकाग्रतो वनं सुकेन त्यापिमा येन सरो दृष्टमनुत्तमं स्नानसंस्पर्शमानंच पद्मिन्या परि
शोभितं कारंडवैश्चक्रवाकै राजहंसैश्च मंडितं मकरैर्बहुभिर्मत्स्यै रन्यैर्जलचरैर्युतं समी
पे सरसस्तस्य प्रनीताभाश्रमात्त्वहंदन् ददर्श राजा लक्ष्मीवान् नृपोत्कैः मुनिभिः शिविभिः सया
प्य रत्नरंनेत्रमपस्य प्यसत्पाकरः प्रसाद्य न्हपतेस्तस्य कथयत् शोभनं फलं तस्य नीरेमुनी
न्दृष्ट्वा कृत्वा रागान्नेगमंजप हर्षेणं महता युक्तो बभूव नृपसत्तमः अवतीर्य हयात्तस्मात्तु

कः कामपाशवशं गतः मानसात्पुष्पानिचयमानो यक्षगृहे स्थितः।
पत्नीप्रेमरसासक्तोनेक वेरालयं गतः कुबेरो देवसदने करोति शिव।
पूजनं मध्याह्नसमये राजराजन्पुष्पागमसमीक्षकः हेममाली स्वभव।
नेरमते कांतकौयासह· यक्षराट्प्रत्युवाच पाकालिके मकोपितः कस्मा
न्नायाति भो यक्षा हेममाली दुरात्मवान्· निश्चयः क्रियतामस्य प्रत्युवाचाय
पुनः पुनः यक्षाऊचुः वनिताकामुको सौ गेहे रमते स्वेच्छया नृप· नेयांगमस्य

न वासुदेव ममाग्रतः १ श्रीकृष्ण उवाच व्रतानामुत्तमं राजन् कथयामि तवाग्रतः सर्व
पापक्षयकरं भुक्तिमुक्तिप्रदायकं २ आषाढस्यासिते पक्षे योगिनी नाम नामतः ए
कादशी नृपश्रेष्ठ सर्वपातकनाशिनी ३ संसारसागरे मग्नानां पोतभूता सनातनी
जगत्त्रये सारभूता योगिनीव्रतचारिणी कथयामि तवाग्रेहं कथां पापहरां परां ॥
अलकायां राजराजः शिवभक्तिपरायणः तस्यासीत्पुष्पबटुको हेममाली
ति नामतः तस्य पत्नी सुरूपा च विशालाक्षीति नामतः स तस्यां स्नेहसंयु

28

न२

पतां धनमुत्तमं अभिषेकान्ततो लोके केशवस्य प्रसन्नः ततः श्रवणं तनवरात्रे दुग्धवत्पातिर्भ
विष्यति इत्येवं वचनात्तेषां ततो राजा श्रुत्वा तेन मुनीनामुपदेशेन पुत्रदाव्रतं विधानतः । द्वादश्यां
पारणं कृत्वा मुनीन्नत्वा पुनः पुनः आजगाम गृहं राजा राज्ञी गर्भमधारयत्सो ध्या
पुत्रो जातस्ततः कालेन तेजस्वी उरुपराक्रमः पितरं तोषयामास प्रजापालो बभूव
सः तस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्यं पुत्रदाव्रतं लोकानां च हितार्थाय नृपायेकथितं
मया एकचित्ताः स्त्रियो मर्त्याः कुर्वन्ति पुत्रदाव्रतं पुत्रान्प्राप्येह लोके तु मृतास्ते स्वर्गवासि
नः॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्नग्निष्टोमफलं लभेत् इति श्रीब्रह्माण्डपुराणे पौषशुक्ले पुत्र

मि

30

गोसंभवेनापि घृतेनैव सुगंधिना षडक्षरेमंत्रेण होतव्या ब्लेस्प्रियः पनैः ॐ वा
सुरेवेतिमंत्रेण ॥ गर्भस्थिया कार्श्मी पानिवोंसहोतिरि भुक्ता मुक्ति प्रदा सावि
ज्ञेया सर्वेषां वदितौ वेला स्थावरं जंगमं वापि मुक्तो वैवनसंशयः आस्रवोः दवि
धेवैधेयः प्रदेई रेकादशोकेनाः तेसर्वे मोक्षमाप्न्याति तिलदायाः प्रसादतः स्वेदजा
श्चांडजाश्चैवोद्भिजाश्च नरायुजाः तेसर्वे सुगतिं यांति तिलदायाः प्रसादतः स्ना
नं दानं जपो होमः स्वाध्यायोपितर्पणं सर्वं नदक्षयं प्रोक्तं तिलदायाः द्विजेन्द्र
ते एतद्गुह्यं मयाख्यातं भवतां द्विजसत्तमाः ब्रह्मपञ्चतुः तिलदाहीनि विख्याता

षेमकरस्थे दिवाकरे द्वादशी श्रवणाहस्मा तिलदा हीति मासुभा नराणां स्नानं
तु कर्त्तव्यं मनुष्यै गात्रिलेपनं उपवासं तु यः कुर्यात्संनियम्येंद्रियाणि च पितॄंस्तर्पं रुंगा
णां कुर्यात्पूजां तं च जगत्पतेः होमं कुर्यात्ततो विप्रो ज्वलिते पावके शुभे तिलहोमं च 32
कर्त्तव्यं तिलगोमयसंयुतं हीनं तिलपात्रं समं धान्यं एकादश्यां प्रदापयेत् सर्वेन
दस्तयं प्राप्नेरन्द्वादश्यां च यत्कृतं द्वादशी माघमासे च कृष्णपाचहरी पिपा सर्वपापा
पिकासा चां महापातकनाशिनी स्नानं चैव तिलैः कुर्यात्तर्पणं च तिलैर्कृतं होमं
चैव तिलैः कुर्यात् दानं दद्यात्प्रयत्नतः कपिलेन घृतेनैव होतव्यं पावके तिलाश्च न्य

कं १

रा.मा. १७ | माद | 33

वृंदारकान्मिमान्नित्यं पौरांस्तांश्च वर्द्धनाः पार्थस्य राजरक्षेसेन्ये ह्यानुक्रमपालकाः स्व
याजगाम ततश्चैव कुंभयोनिर्महामुनिः अगस्त्यनामा मेधावी घोषास्तेन सुसंजिताः उ
पविश्यासने दिव्ये अर्घ्यस्तेन तु निवेदितः कृतांजलिपुटो राजा सभार्यः पुरतः स्थितः अथो
१४ रहस्यं च कृतातो मुनिवरोत्तमं चेदमसाउवाच भगवन्केन धर्मेण दानेन नियमेन च तीर्थ
याचाश्रमाचेन व्रतेन त्वं पो फलेन च। कृष्टिरा हस्थिधाजानामम गेहे महामुने अन्यजन्मफ
लं किं विदिहजन्मफलं त्वय भक्तामेव रागो नित्यं सपत्न्यो दासस्य च मतिश्च सततं धर्मे राम. १७
राज्ञः प्रीतिश्च निश्चला दातां भर्ता मे यथा सह महामुने कथयस्व महाभाग कस्येदं कर्मणः फ

मो.का.प. १

सर्वकामफलप्रदा कथयस्व सुरश्रेष्ठ स्थितिं तस्याः प्रसादतः यथानं च कृतं देवैर्मि
त्रिदोहैस्सिंपुरातनं वाउस्त्वा च श्रूयतां मुनिश्रेष्ठाः प्रवित्तां कथां पापप्रणाशिनीं सा
कल्ये नगरे रम्ये राजा भद्ररथो सुभूत सत्य पवित्र धर्मात्मा विष्णुधर्मरतः सदा यदु
वंशे समुत्पन्नः प्रजापालनतत्परः क्लेन विष्णुतुल्यः सु तेजसा भास्करोपमः तस्य
राज्ञस्त्रीभार्यापैका सुरूपा सुमनोहरा तस्या रूपेण कोमला चक्रा प न्याश्रीन विद्यते
सपत्नी नास तेनस्या दासी वपरिवर्जिते सस्या सुवदने सूर्य चंद्रसैन्निभं शुभं स दे २
र्वलक्षणासंपन्ना राजं तेतस्य मंदिरे चत्वारस्तनयास्तस्या बभूवुः शुभलक्षणाः २५

34

ए॰मा॰
१८

नेत्वया॥ अथोनरेंद्र संभाषणा श्रीरामगीता सहवासिनी आगच्छ भद्रे भोः आनीसंगच्छस्व ममवेश्म
नि॥ ततैवबह्वोनार्योगत्वसंस्थिताःयोनिभोऽकाम्स्थालीः संगच्छस्वमानवगता श्रीरामगीतेरे॥
एकाचैवकेकयास्यात्सोगता सर्वोन्यविरूपं नवहदृश्यलपारेखुः शुचि तो गरुडध्वजः स्त्री
कृदंयंचहोमेचदक्षिणाद्क्षिणावश्रीरामगीता किमिदंकिंपतेभद्रे श्रीरामगीतानाम्यावह॥ रामये
कोऽस्यो होमं सर्वपापप्रणाशनं यः पश्येत्सरयाभक्त्या विस्मुतोके महीपते॥ आगमिष्य
धाव वनस्यः पिंडैकाः होमे गोमयाक्तिलमिताः कृत्वा वह्नौ लवणा भद्रे सकारे श्रीरामस्य
वनस्यहोमप्रभावेन चत्वारस्तनयास्तव जातानावशकरांसर्वेमानप्रियोः धर्मजकाः ४७

क्षि २

माक
35

रा॰
१८

धुरं तथा फलरत्नानि तांबूलं देवस्याग्रे निवेदयेत् ॥ अथ विसृज्य सनैर्दिव्यैर्ब्राह्मणं होमकारकं ।
वस्त्रैश्च विमलैर्देवं नत्वा विप्रं प्रतिपूजयेत् ॥ वस्त्रैराभरणैश्चैव कुंकुमाद्यैर्विलेपनैः । गोभूरत्नहि
रण्याद्यैर्दिव्यैर्जयपत्नेन तोषयेत् ॥ समाप्य देवदेवेशं सर्वपापहरं हरिं ॥ एवं यः कुरुते सम्यक्कृत्वे सर्व
व्रतमुत्तमं सर्वपापविनिर्मुक्तो वैष्णवं लोकमाप्नुयात् ॥ इति श्रीस्कंदपुराणे वायुप्रोक्ते मा
घस्मारगकारशीतिलदानमाहात्म्यं ५ युधिष्ठिर उवाच साधु कृष्ण त्वया प्रोक्तं स्वादिदेवो
भवान्प्रभुः स्वेदजाश्चांडजाश्चैव उद्भिज्जाश्च जरायुजाः तेषां कर्ता विकर्ता त्वं पालकः सेयका
रकः माघस्य कृष्णपक्षे तु षट्पमा कथिता त्वया ॥ शुक्ले चैकादशी वा कथयस्व प्रसादतः किं नाम

द्वादश्यास्तु शुभभावेन फलं प्राप्तं त्वया शुभं श्रावणा ऋद्धः अनन्तस्यास्य विधिं ब्रूहि सर्वज्ञ त्वं सुरेश्वरः
नारद उवाच अनन्तस्यास्य विधिं शृणु वक्ष्ये पंचदशमिवः पौषे वा माघ वा मासे पक्षे शुक्ले तु द्वादशी तु या
पुष्यनक्षत्रमायाति गृह्णीयाद्धोमयंत्रतः मृत्सा वपति नं विप्रा होमार्थं तत्र चाहुतिं शतमष्टा
धिकं तत्र चाष्टाविंशतिरेव वा सेषाने वा सरे विप्रा गृह्णीयान्धिपं नरा उपवासविधा
नस्य सम्यग्रेव स्वाचतः ततोपरान्हे संक्रामेत्स्नानं कृत्वा बहिर्जले संतर्प्य पितृदेवांश्च
स्थापयेतं चगन्धकैः कुंकुमेन विलिप्ताश्च स्थालीः सप्तैव कारयेत् सप्तधान्येश्च संयुक्ताः
सफलाः सनपुष्पकैः होमं तत्र प्रकुर्वीत तिलमिश्रैर्घृतैस्तथा घृतेन पाचितं शुभं नैवेद्यं म

38

रा.मा.
२०

शक्रस्य सभारोऽस्मो देवेंद्रः स्वेस्वपारूपः हर्षोन्वितोपयामास सर्वं चांशत्कोटिनायकाः गंधर्वा
स्तत्र गायंति पुष्पदंतस्यांकजौवै मुरवास्तदा चित्रसेनानुगतेवैचित्रसेनयुतानतथा मालि
नीति च वनात्मातु चित्रसेनस्य पाश्विगा मालिनीं तु समुत्पन्ना नाम्ना पुष्पवतीति च पुष्प
दंतस्य पुत्रौ वै माल्यवान्नाम नामतः दृष्ट्वा पुष्पवती मोहात्तस्या रूपेण मोहितः मदनस्य श
रैर्विद्धा सापि तद्रूपमोहिता तया कटाक्षभावाद्यैर्माल्यवान्वशीकृतः रूपलावण्ययुक्ता
या तस्या रूपं मनोज्ञभो वाह तस्याः कामेन कंठपाशेन हृतामिव करणांतपातेनयनेरक्तां
ते घूर्णिते च कृते यया करोतीतु शोभिभीतस्याः कुंडलाभ्यां च पोनम कंबुग्रीवासुनयनाहिच्या

राम.
२०

माधु
39

३१

कोविविल्लस्याः कोदेवस्तैःपूज्यते श्रीकृष्णउवाच कथयिष्यामि राजेंद्र शुक्ले माघस्य या भवेत्
जया नाम तिथिर्विख्याता सर्वपापहरा परा पवित्रा पापहंत्री च कामदा मोक्षदा नृणां ब्रह्महत्या
पहंत्री च कामरूपपिशाचत्वविनाशिनी नैव तस्यां व्रते चीर्णे प्रेतत्वं जायते नृणां नातः प
रतरा काचित्पापघ्नी मोक्षदायिनी एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्या सा प्रयत्नतः श्रूयतां राज
शार्दूल कथां पौराणिकीं शुभां पंकजे च पुराणेस्या महिमा कथितो मया एकदा देवलोके
वा इंद्रो राज्यं चकार ह देवास्तत्र सुखेनैव निवसंति मनोरमे पीयूषपाननिरता अप्सरो
गणसेविताः नंदनं तु वनं तत्र पारिजातोपशोभितं रमयंते रमयंत्र अप्सरोभिर्दिवौकसः १०

५०

न्त्विदं वक्ष्यो पिंडा पापस्तो घटाना स्नात्वा भंग करो मम यथा पिशाचो भवमो दधनी स्वपया
रितो मर्त्य लोकमनुप्राप्तो भुंजानो नो नो कर्मणाः फलं एवं मम यवनाशनातु भोउः खि
नमानसो हिमवंतं गिरिं प्राप्तो विंध्या पवित्रो हितो दभो पिशाचनो प्राप्तो हारसांडु
रवमेवच संप्राप्तमानसो नत्रम हारुकुगता वभो गधर्वं त्वं न सरत्वं न जानी तावि मा॰
हितो पीड्यमानो मुदा घेन देहरूपानकं जेनेवे नवि ढ़ांन सुख शांतिं लभते कर्म पाडितो २०
पस्परं स्वादमानो चेरतु गिरिंग रे· पीड्यमानो नु कृतेन तु वारश्च भवेन्नेवे दंन घयंदकृत्वा
संसार मांचितवदुर्धरो जानुप्रागपिशा चौस्ता संसार दुःख पिशाच तो· किंयुवा भ्यां कृतेन

भरणभूषिता पीनोन्नतौ तुंगौ तस्याः स्तनौ हेमकलशाविव शोभितामंचावलग्नं तनुष्टियाः सम
नुतमं नितंबो विपुलश्यामा सा वित्ती गोज घनस्थलं वरुरंभो शोभमानो तुरको मलसन्धुनौ
ईदृक्षपाः पुष्पवन्या समागत्य वानतिमोहितः शकुस पशरिजो वायन्नायां तो समागतो गायमा
नौ तु तौ नवौ अशरोगगमनाद्गतौ मदनाग्निसमंततमं शरीरेणा तु भावपि परस्परानुरागेण व्या
मोहवशमागतौ नगुह्यगानं गायन्तौ चित्तभ्रमसमन्वितौ वृद्धदृष्टौ लघान्योन्यं कामवा
णवशंगतौ शोभालेरवधं भस्तत्र संगमं शान संतयोः नालस्किणमानलोभानतया रेति
विभंजनात् चिंतयित्वा तु मघवा इदृग्ज्ञानं कृतात्मनः अपि तश्च तयोरर्थे शापं दा शय

ए॰मा॰ कानाम नामनः अस्याश्रवणमात्रेण वाजिपेयफलंल

२३ भेत् अस्यायः पूजयेद्देवं शंखचक्रगदाधरं श्रीधरं

संच हरिं विष्णुं माधवं मधुसूदनं यजते ध्यायते यो वै

वाजिपेयफलं लभेत् नगमाषांन कापूर्यां वेणे मिवे

नचपुष्करे तत्फलं समवाप्नोमिय त्फलं कृष्णपूजना २३

त् ससागरवनोपेतां यो ददाति वसुंधरां कामिकाव्रत

युधिष्ठिर उवाच श्रावणे कृष्णपक्षे तु किन्नामैकादशी भ
वेत् एतत्कथय गोविंद वासुदेव नमोस्तु ते श्रीभगवानु
वाच शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि व्याख्यानं पापनाशनं यत्प्रोक्तं ब्र
ह्मणा पूर्वं पृच्छते नारदाय वै को देवः को विधिस्तस्याः
किं पुण्यं कथय प्रभो ब्रह्मोवाच शृणु नारद वक्ष्यामि
लोकानां हितकाम्यया श्रावणे काद्शी कृष्णा कामि

44

ए॰मा॰
२८

ब्रमाहपुराहरिः अध्यात्मविद्यानिरतैर्यत्फलंप्राप्यतेनरैः ततो
बहुतरंविद्धिकामिकाव्रतसेवनात् रात्रौजागरणंकृत्वाकामि
काव्रतकृन्नरः नपश्यतियमंरौद्रं नैवपश्यतिदुर्गतिं नपश्यति
कुयोनिंचकामिकाव्रतकृन्नरः कामिकायाः व्रतेचीर्णे कैवल्यं
योगिनोगताः तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकर्तव्यानियतात्मभिः तुलसी
प्रसवैः पत्रैर्योनरः पूजयेद्धरिं लिप्यतेसनपापेनपद्मपत्रमिवां

राम॰
२८

45

कारीचवस्त्रलोनुल्य

फलाद्युभौ· प्रच्यमानो योधेनुंदद्याद्भोपस्करांनरः नतत्फलसमवा

प्नोतिकामिकाव्रतकृन्नरः श्रीवरेण्यं श्रीधरंदेवंपूजयेद्योनरोनमः

तेनैवपूजितोदेवगंधर्वोरगपन्नगाः तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकामिका

दिवसेहरिः पूजनीयोप्रयत्नेनमानुषैः पापभीरुभिः सेयंभवार्णवे

मग्नापापपंकसमाकुले· तेषामुद्धारणार्थायकामिकाव्रतमुत्तमं

नातःपरतराकाचिन्नविद्यापापहारिणी· एवंनारदजानीहिस्व

रा. मा.
२५

भिन्नतश्चकुष्टैः पीडितविग्रहः नलखं दिवसेतस्य न निद्रां लभते निशि
छायायां पीडितस्तत्र निद्रां चेत्यं न पीडितः नैव तोयं न भक्ष्यं वा वने
तस्मिन् लभत्यसौ शिवपूजाप्रभावेन स्मृति श्च न व्यलुप्यत पा
तकेनाभिभूतोपि पूर्वकर्म स्मरत्यसौ भ्रममासेरास्ततो गच्छ न्मा
द्रि पर्वतोत्तमं तत्रापश्यन्मुनिवरं मार्कंडेयं तपोनिधिं यस्या
पुर्विघ्नते राजन् ब्रह्मणो दिवसाष्टकं भ्राम्य मसगत ।।७।।

आरु
५७

राम
२५

समाकर्ण्य कुबेरः कोपस्फुरितः आकारयामास तूर्णं चवटुकं हेममालिनं ज्ञात्वा काला
त्ययं सोपि भयव्याकुललोचनः अधुनातइव राजन्यकुबेरस्याग्रतः स्थितः तं दृ
ष्ट्वा धनदः क्रुद्धः कोपसंरक्तलोचनः प्रत्युवाच रुषाविष्टः कोपप्रस्फुरिता
धरः धनद उवाच आपापदुष्टदुर्वृत्त कृतवान्देवहेलनं अष्टादशश्वि
त्रयुक्तो वियुक्तः कांतया सह अस्मात्स्थानात् परिभ्रष्टो गच्छ स्थान
मधाधमं इत्युक्ते वचनेतेन तस्मात्स्थानात् पपात हे सः महादुःखा

48

न्यस्नानच्चरणोवि मुक्तिफलदानसेवेतुलस्यैनमः दीपंददातियोमर्त्यो
दिवारात्रौहरेर्दिने नस्यपुण्यस्यसंख्यानंविद्यतेनैवन्यल कस्मा
ग्नेदीपकोयस्यज्वलतेकादशीदिने पितरस्तस्यतृप्यंतिपीयूषेणाि
विघ्निनाः घृतेनदीपप्रज्वाल्यतिलतैलेनवापुनः प्रयातिसूर्यलोकं
सदीपकोटिशतैर्वृतः अयंनवायःकथितः कार्तिकापावनमया
ष्वतोनरैः प्रकर्तव्यासर्वपापप्रणाशिनी ब्रह्महत्यापहरिणीग्रसा

मे॰

मसा॰ स्ववर्गभारंकैतुरजनंच वंतुगुरं॰ तत्फलंसमवाप्नोतितुलसी

दलपूजनात् एकैर्मौक्तिकैर्वैडूर्यप्रवालादिभिरर्चनैः नतुष्यानित

याविष्णुस्तुलसीपूजनाद्यथा॰ तुलसीमंजरीभिस्तुपूजितोयेनकै

नेन ८ शवः आजन्मकृतपापस्यसंमार्जितालिपिः याहृष्टानिखिलाघसं

घशमनीस्पृष्टावपुःपाविनी॰ रोगाणामभिवंदिताघशमनीसि॰

क्तांतकत्रासिनी॰ प्रत्यासत्तिविधायिनीभगवतः कृष्णस्यसंरोपिता॰

५०

ए.मा. मच्चाकुलमानसा. ततः कौंडेनशप्तोस्मि राजराजेनवैमुने. कुष्टा

२६ भिभूतः संजातोवियुक्तः कांतयासह. अधुनातवसान्निध्यं श्रा

तोस्मिशुभकर्मणा. सतांस्वभावतः स्चित्तं परोपकरणात्मकं. ऽ

ना नि[illegible]त्वामुनिश्रेष्ठ मांयपाहि कृतागसं. मार्कंडेयउवाच. त्वया

सत्यमिहप्रोक्तं नासत्यं भाषितंतव. अतोव्रतोपदेशंते कथयामि. राम.

भिशुभप्रदं. आषाढेकृष्णपक्षेतु योगिनीव्रतमाचर. अस्यव्रत २६

क्षा/ठ
51

स्नस्य मुनेश्रमस्य सद्यः स्पर्शं· बद्धे दृष्टरोगोनस्य दूरतः पापकर्म हृतं· मार्कं
डेयोमुनिवरो हृष्टाः कुष्ठिनं तदा· परोपकरणार्थाय समाहूयेदमब्र
वीत्· कस्मात्कुष्ठाभिभूतस्त्वं कुतो निवसतेरोऽसि· इत्युक्तः सयक्षस्तुवा
चमार्कण्डेयमहामुनिं· राजेस्यानुगोहं हेममालीति नामतः मानसा
त्पद्मानि च यमानीय प्रत्यहं मुने· शिवपूजनवेलायां कुवेराय समर्पये
एकस्मिन् दिवसे काले लोपश्च विहितो मया· पत्नी सौख्य प्रशक्तेन

ए का० १०

आन्वमनत कुसाक्षकोदर ॥ नाउपोष्यानं सर्वौ राकादश्यो न संशयः २२ धनधान्यकरा

अयलात्फ रीरोग्यफलप्रदाः उपोष्या मानरख्या गुसत्यमेनहृवीम्मिते २३ यमदूता महा

नः । नत्रसं राल्लाः कृष्णमूर्तयः दंडपाशधरा रौद्रा नोपसर्पंति तं नरं २४ पीतांबरधराः सौ

वस्त्राय म्याः कुहस्ता मनोजवाः अंतकाले नयंते तान् वैष्णवाः वैष्णवीं पुरीं तस्मात्सर्वप्रय

रान० त्नेन सोपोष्या दकवर्जिताः जलधेनुं नरो दत्त्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते २६ इति श्रुत्वा नराव

कुः पांडवा जनमेजय न घातमपि भूपाल सोपवासो दिने हरेः २७ कुरु सर्वप्रयत्नेन सर्व

राम० ११

मवाप्नोति कर्त्तव्यः संशयो न नः इति मां केशव आह शंखचक्रगदाधरः १६ सर्वान्धर्मा

न्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज एकादश्यां निराहारस्तेन पापं प्रमुच्यते १७ इयं शुद्धिः

नरा... नास्ति संकरान्मार्कण्डेय च वैदिकस्तु कृतं ख्यातिं प्राप्नोति इह लोके १८ किंतु ते

बहुनोक्तेन वा पुनः पुनः एकादश्यां न भोक्तव्यं पक्षयोरुभयोरपि १९ एकादश्यां

... हेमास्य दक्षं विना पुण्यफलमवाप्नोति यत्र वृकोदर २० सर्वतीर्थेषु

... दानेषु यत्फलं तत्फलं समवाप्नोति कृत्वेमां वृकोदर २१ संवत्सरेतु याः

Margin (left, on underlying leaf): ए का० १० / न... / बस्त्राहन... / रात् । दत्वा... / भवंति वै ।। ... / बत्रा गदा ...

54

आचमनं ना किं कर्तव्यं व्रतभंगश्च जायते ॥ उदयादुदयं यावद्वर्जयित्वोदकं ततः
अयत्नात्फलमाप्नोति द्वादशद्वादशीफलं । ततः प्रभाते विमले द्वादश्यां स्नानमाचरे
त् । तत्र संपूजयेद्विष्णुं शंखचक्रगदाधरं ॥ संपूज्य सूत्रलं कुंभं सुवर्णेन समन्वितं
वस्त्राच्छन्नं सधान्यं च दद्याद्विप्राय भक्तितः ॥ इष्टभोजनसंयुक्तं दक्षिणान्वितमाद
रात् । दत्वा यत्फलमाप्नोति भीमसेन शृणुष्व तत् । संवत्सरे तु याः सर्वा एकादश्यो
भवंति वै ॥ ५ तासां फलमवाप्नोति कर्तव्यः संशयोत्र न ॥ इति मां केशवः प्राह शंख
चक्रगदाधरः ॥ सर्वान्धर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज । एकादश्यां निरा

55

श्रुत्वा व्यासो वचनमब्रवीत् ॥ वासं यदीच्छसि स्वर्गे नरकस्य निवारणं एकादश्यां

न भोक्तव्यं पक्षयोरुभयोरपि ॥ भीमसेन उवाच पिता महत्वं धर्मज्ञः कथयामि तवाग्रतः

एकभक्तेपि नो शक्तिः उपवासः कुतः प्रभो वृकनामा च यो वह्निः स सदा जठरे मम । अ

तिवेलं यदाश्नामि तदा मां दहते भृशं । तस्मात्कर्तुं न शक्नोमि ह्युपवासं सदा मुने

॥ एव येन वै प्राप्यते स्वर्गस्तत्करिष्ये यथातथं ॥ तदेवं वद निश्चित्य येन श्रेयो भ

विष्यति ॥ व्यास उवाच ॥ वृषस्थे मिथुनार्के वा यदा चैकादशी भवेत् ॥ ज्येष्ठ मा

से सितपक्षे सा प्रोक्ता जल वर्जिता ॥ आदित्यस्योदयात्पूर्वं संकल्पश्च विधीयते

रा.
११

कराला: कृष्णमूर्तयः॥ दंडपाशधरा रौद्रा नोपसर्पंति तं नरं॥ पीतांबरधरा: सौम्या
श्चक्रहस्ता मनोजवा॥ अंतकाले नयंते तान् वैष्णवा वैष्णवीं पुरीं। तस्मात्सर्वप्र
यत्नेन सोपोष्योदकवर्जितो॥ जलधेनुं तदा दत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते। इति
श्रुत्वा तदा चक्रुः पांडवा जनमेजय॥ तथा त्वमपि भूपाल सोपवासो दिनं
हरेः॥ कुरु सर्वप्रयत्नेन सर्वपापप्रशांतये॥ स्वल्पोपि नापराधोस्ति दंतांतर
गतेपिवा॥ मुंचये परे किं देवेश हन्नैवेत्यास

राम
११

हारस्तेनपापेप्रमुच्यते। द्रव्यशुद्धिः कलौ नास्ति संध्यारात्मानेरवच। वैदिकस्तुक
नक्ष्यास्ति प्रामेदुष्टे कलौयगे। किंतुनेबहुनोक्तेन वायुपुत्रपुनःपुनः। राकाद
श्यां न भोक्तव्यं पक्षयोरुभयोरपि।। राकादश्यां सितेपक्षे जेष्ठे मास्युदकं विना
पुण्यंफलमवाप्नोति यजक्रतु वृकोदर।। सर्वतीर्थेषु यत्पुण्यं सर्वदानेषु
यत्फलं।। तत्फलंसमवाप्नोति कृत्वमेतंच वृकोदर। संवत्सरेतु याःसंति एकादश्यः
पाण्डवोदर। नाडुपोष्यान वैः सर्वा राकादश्यांन संशयः धनधान्यकरा पुण्यापुत्रा
रोग्यफलप्रदा।। उपोष्यास्तानरथ्यांव्याघ्य सत्यमेतद्ब्रवीमिते।। यमदूता महाकायाः

58

प ए
१२

पौस्तारत्वं च द्विहरिं तथा॥ कुरुव द्विजोगरं रात्रो येरेषा समपो षित्ता॥ अन्नंग
नेनसुगावो वस्त्रं शय्यासनं मशुभं॥ कमंडलुस्तथा छत्रं दातव्यं निर्जलादिने
उपानयौ च योदद्यात् पात्रभूते द्विजोत्तमे॥ समोवर्णो न यानेन स्वर्गलोके
महीयते॥ यश्चेमांशृणुयात् भक्त्या यश्चापि परिकीर्त्तयेत्॥ उभौतौस्व
र्गमायातौ नात्रकार्या विचारणा॥ यत्फलं स्वर्गा भास्य राहुग्रस्ते दिवाकरे॥ क
त्वा श्राद्धं गयायद्धा तदस्याः श्रवणादपि॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तपुराणे ज्येष्ठ शुक्ले
कादशी माहात्म्यं॥ युधिष्ठिर उवाच॥ आषाढ कृष्णपक्षेतु किन्नाम एकादशी भवेत्॥ कथ

यत्कर्तव्यं नरैः स्त्रीभिर्दमश्रद्धासमन्वितैः जलशायीनुसंपूज्यो देयाधेनुश्च
तन्मती ॥ अन्नवस्त्रावान्नप श्रेष्ठ घृतधेनुरथापि वा दक्षिणाभिः सुपु
ष्कलाभिर्मिष्टान्नैर्विविधैरपि । तोषशायियास्त्रयन्नेन द्विजा धर्मभृतां वरा
तुष्टो भवति वै क्षिप्रं नेतुष्टे मोंक्षदो हरिः आत्मद्रोहः कृतस्तैश्च यैरेवान
हृपो षिता ॥ पापात्मानो दुराचारा देवेन मुविना श्च्यते कुलानां शतमागा
मि नष्यातीतं च तत्कृतं । आत्मना सह ते नीतं वासदेवस्य मंदिरं । शांते दान